

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНІВ-ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Анотація

У статті розглянуто функціонування термінів-запозичень у сучасній українській економічній термінології; вказано причини запозичень, види запозичень, особливості інтернаціоналізмів; визначено національний характер української економічної термінології.

Ключові слова: економічна термінологія, термін-запозичення, інтернаціоналізми.

Abstract

The article deals with the functioning of term-borrowing in modern Ukrainian economic terminology; reasons for borrowing, types of borrowing, features of internationalisms are indicated; the national character of Ukrainian economic terminology is defined.

Keywords: economic terminology, term-borrowing, internationalisms.

Дослідження процесів становлення та функціонування української економічної термінології посідають одне з чільних місць у сучасному термінознавстві. Наприклад, праці О. Чуєшкової, М. Навальної, Я. Плоткіна, Г. Чорновол, І. Вакулик, Т. Кравченко та ін. Ринкову термінологію розглядали Б. Михайлишин, О. Покровська, З. Куделько, біржову – Н. Жданова, фінансово-бухгалтерську – О. Чумак, С. Кришталь, маркетингову – О. Гутиряк, проблему співвідношення питомих та запозичених елементів в економічній термінології – В. Товстенко

Відомо, що жодна природна мова у творенні термінів не може обійтися тільки власними ресурсами, тому термінологія різних галузей знань послуговується лексичними та словотворчими засобами розвинутих літературних мов, поєднуючи в собі національні та міжнародні елементи [1]. У середньовіччі це були переважно класичні мови – давньогрецька та латинська. Латинська надала моделі для творення термінів, здебільшого одноосновних, та серію високопродуктивних суфіксів і префіксів, що використовуються у термінології багатьох мов; з грецької мови запозичено модель творення складних термінів (комполітів). Як результат, утворено єдиний греко-латинський фонд, який запозичався багатьма мовами. Зокрема, до таких термінів належать *аукціон, акредитив, валюта, індекс, іпотека, економія, дефіцит, конкуренція, квота, ліцензія* тощо. З часом джерелом запозичень стали німецька, французька, італійська, іспанська та англійська мови. Наприклад: *вексель* (нім.), *гільдія* (нім.), *асортимент* (фр.), *аванс* (фр.), *баланс* (фр.), *дисконт* (італ.), *сальдо* (італ.), *ембарго* (ісп.), *банкнота* (англ.), *демпінг* (англ.), *кліринг* (англ.) та інші [1].

Т. Кравченко виділила такі групи запозичень [2]:

1) матеріальні буквально запозичення: а) терміни, запозичені способом транслітерації: *лот* (англ. lot), *сертифікат* (фр. certificat), б) терміни, запозичені способом трансфонації: *лізінг* (англ. leasing), *франко* (італ. franco);

2) матеріальні трансформовані запозичення: *комерція* (лат. commercium), *контракт* (лат. contractus);

3) кальки буквально: *довгостроковий кредит* (англ. long-term credit);

4) кальки трансформовані: *аналіз господарського портфеля* (англ. portfolio analysis).

Опанування інтернаціональних соціально-економічних термінів українською мовою є складним процесом: інтернаціональний запозичений термін «приспосовується» до української фонетики, орфографії та акцентуації, зазнає граматичних змін, унаслідок чого входить до української парадигми відмінювання (за винятком деяких економічних термінів-інтернаціоналізмів на зразок *ембарго, сальдо* та ін. зберігають невідмінювану форму, якої немає в морфологічній системі української мови. Цим явищем не слід зловживати і, беручи до уваги досвід інших мов та критерій «прозорості» терміна, замість терміна *директ мейл* пропонують український відповідник *рекламування поштою*, замість

ексклюзивна ліцензія – виключна ліцензія. Проте й навпаки, для уникнення двозначності надають перевагу терміну *інновації* порівняно з терміном *нововведення*.

Прямі запозичення, з одного боку, формують спільний лексичний фонд у не обов'язково споріднених мовах, що сприяє взаєморозумінню фахівців, які розмовляють різними мовами, а з іншого боку – надмірне захоплення іншомовними термінами ускладнює спілкування. Скажімо, немає потреби використовувати іншомовну лексику, якщо у мові є питомі слова: *бартер* (обмін), *брокер* (посередник), *слоган* (рекламне гасло), *рамбурсувати* (повертати борг) та ін.

Як причини запозичень вказують [3]:

- відсутність у мові цілісно оформленого непроникного терміна-однослова на позначення єдиного, нерозчленованого поняття (напр., *демаркетинг* – ліквідація ажіотажного попиту, *девальвація* – зниження офіційного курсу національної валюти та ін.);
- лаконічність терміна, від якого легко утворюють похідні форми (*аудит* – *аудитор*, *аудиторство*, *аудиторський*, *аудиторська служба*, *Аудиторська палата України*);
- зміну концептуальних орієнтирів (етнічних, національно-специфічних) на «європеїзовані» або «американізовані»), що викликає декореляцію протопонять «свій» - «чужий» (*поза грою* - *офсайд*).

Відмічають також, що останнім часом помітно зросла тенденція до гібридизації терміна, поєднання національних та міжнародних компонентів (*виробничий маркетинг*, *тендерне ціноутворення*)

Поповнення лексики запозиченнями – історично неминучий процес, необхідний для того, щоб на кожному етапі свого розвитку мова відповідала потребам суспільства в спілкуванні, у закріпленні результатів пізнання дійсності, розвитку і збагачення культури народу. Однак загалом термінологія кожної мови є національною, оскільки її компоненти іншомовного походження, більшою частиною асимілюються відповідно до структури національної мови [3].

У мовознавстві інтернаціоналізмами називають не всі прояви інтернаціонального в мові, а тільки особливо важливі форми міжмовної єдності в лексиці. Інтернаціоналізми – міжмовна синхронна категорія, яка виявляється у разі зіткнення та зіставлення мов. На сьогодні визначено такі типи термінів, що є абсолютними інтернаціоналізмами:

- 1) однакові терміни, які по-різному пишуть та вимовляють в різних мовах та країнах (наприклад, укр. *індукція*, нім. *induktion*, фр. та англ. *induction*, італ. *induzione*, рос. *индукция* та ін.);
- 2) біологічні та медичні (іноді юридичні) латинізовані терміни, які пишуть в усіх мовах та країнах однаково, але вимовляють по-різному, залежно від тієї чи іншої традиції вимови латинських слів;
- 3) терміни з новітніх мов однаково й вимовляють майже однаково в усіх мовах, тобто це найсучасніші типи запозичень з різних національних мов, переважно у формі словосполучень та висловлювань [4].

Графічне оформлення запозичень та інтернаціональних елементів підпорядковується певним правописним традиціям відповідної мови.

Отже, функціонування запозичень у системі економічних термінів має свою специфіку, проте підпорядковане загальним законам освоєння іншомовних слів українською мовою, тому економічна термінологія є національною, ґрунтується на питомій лексиці української літературної мови, маючи у своєму складі також запозичені загальноекономічні та галузеві терміни, що увійшли до її складу з інших мов. Наявність інтернаціонального компонента значно полегшує міжмовну комунікацію у сучасній фаховій спільноті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вакулик І.І. Запозичення з класичних мов у науковій термінології сучасних європейських мов (на матеріалі юридичних та економічних термінів української, російської, німецької, французької, англійської мов): Автореферат дис...канд. філол. наук: 10.02.15 // Київський нац. ун-т ім.Т.Шевченка, Ін-т філології. – К., 2004.– 20 с.
2. Кравченко Т.П. Формування терміносистеми агропромислового комплексу: Дис...канд. філол. наук: 10.02.01 – Миколаїв, 2006. – 215 с.
3. Товстенко В. Проблема національного та іншомовного елементів у сучасній економічній термінології / В. Товстенко // Наукові записки. Серія: Філологія. Збірник наукових праць. Вип.10. У 2-т. – Вінниця, 2008. – Т.2. – С.70–75.
4. Nedobity W. International Terminology // Language Adaptation (edited by Florian Columas). – Cambridge: Cambridge University Press, 2009. – P. 76–109.

Пустовіт Тетяна Миколаївна – канд. філол. наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, e-mail: tetyanatuleneva@gmail.com

Pustovit Tetyana N. – Cand. Sc. (Philology), Associate Professor of Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

Липецька Олена Романівна – студентка групи МВКД-19б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет

Lipetska Olena R. – Faculty of Management and information security, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa